

Ayşe Sucu

İslam coğrafyasının tarihsel olguları -I-
26 Mart 2018

Son dönemlerde, kendi kültürümüze has (kandil, mevlit gibi ya da Anadolu tasavvufuna özgü) geleneksel uygulamaların yaşanmasına yönelik “bunlar İslam'ın özünde yoktur” benzeri eleştiriler yapılıyor. Bu yazıda amacım tarihsel olgular eşliğinde konuya ışık tutmaktır.

“Arapça edebiyat, bir milletin değil, bir medeniyetin abidevi mirasıdır.” Tarih ve çeviri çalışmalarıyla tanıdığımız Onur Özatağ'ın son tercümesi, ünlü şarkiyatçı H.A.R Gibb'in Doğu-Batı Yayınları'ndan çıkan önemli eseri “Arap Edebiyatı” bu cümleyle başlar. Gibb'in buradaki vurgusu bizzat dilin kendisindedir. Bu dilde eser verenlerin büyük oranda, İranlılar, Türkler ve Endülüs başta olmak üzere Magripliler olduğunu söyler. Başka bir deyişle Arabistan'ın adeta kalbinde doğmuş bir dinin, dil aracılığıyla doğduğu yerden, kendisine yabancı kültürlerle ait topraklara yayılışının serüvenini kendisine has bir üslupla anlatır ünlü şarkiyatçı. Mutlaka okunması gereken “Arap Edebiyatı” kitabı, başta doğu dilleri edebiyatları olmak üzere, tüm semitik filolojisi üzerine çalışanlara, Türk Dili ve Edebiyatı ve hatta tarih, özellikle de İslam tarihi üzerine alan içi ya da alan dışı okuyuculara hitap etmektedir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, her şeyden önce Arapların ve Arapçanın konuşulduğu bir coğrafyaya gelmiş olan İslam dini, mevzubahis coğrafyanın toplumsal yapısını ciddi derecede değişime uğratmıştır. Burada akla ilk gelen en önemli değişim ise kabile asabiyesine dayanan bir toplumun, bir ümmete evrilerek dünya tarihinde ciddi bir yer elde etmesidir. Dinler bir toplumla buluştuğunda o kültürü değiştirmez; var olan değerleri ya devam ettirir ya da dönüştürür. Cahiliye döneminde Arap kabileleri arasında süren kan davaları ve yağma savaşları, İslam'ın ortaya koyduğu ümmet anlayışıyla, cihada dönüşerek Arapların hakim olduğu coğrafyanın dışına yönelmiştir. Böylece İslam'ın ilk fetihleri Arapların eliyle başlar. Yayılma günümüzün Suriye'si, Irak'ı, İran'ı ve Mısır'ı başta olmak üzere, bilindiği gibi Asya'nın içlerinden Atlantik kıyılarına kadar ulaşmıştır. Bu süreçte Araplar yabancı milletlerle tanışmakla kalmamış, artık onların yazılı kültür sahasına da girmişlerdir. Zaten oldukça aşına oldukları Yahudilik ve Hristiyanlığın yanı sıra kendilerinden önce İran'da ve Hindistan'da hakim olan Zerdüştlük, Hinduizm ve Budizm ile karşılaşmışlardır. İşte tarihin bize gösterdiği kültürler arası karşılıklı etkileşimin bir örneği tam da buralarda karşımıza çıkacaktır. İslam bu coğrafyaları dönüştürdüğü kadar bizzat kendisi de bu coğrafyalara dönüşmüştür.

KISACA İRAN'A BAKALIM

Fakat bu dönüşüm öyle sanıldığı kadar kolay da olmamıştır. Hemen örneklendirelim: Her ne kadar İran'da kısa zaman içinde Zerdüştlük dini merkezlerden kırsala doğru itildiyse de, bu din, temel kavramlarını İslam mitolojisi adı altında kamufle etmiştir. Yani ateş ve ahlak öğretisi merkezli ritüelleri ve kutsalları “Nur-u Muhammedi” ve “Nur-u Ali” kavramlarına dönüşerek İslam mitolojisi adıyla yaşayagelmışlerdir. Hatta tarihsel olgular bize İran'da, İranlılara özgü adeta milli bir İslam dininin, Arap İslamı'na karşı Şia adıyla yerleştiğini göstermektedir. Özellikle onuncu yüzyılda doğan bu milli denebilecek Fars kültürel direnişinin tarihsel karşılığı, İslam tarihi literatüründe Şu'ubiyye olarak geçer. Bu hareketin temel iddiası, Fars kültürünün Arap kültürüne her daim üstünlüğüdür. Modern İran'da da bugün kiminle konuşsanız işiteceğiniz aşağı yukarı benzer iddialardır. Öyle ki günümüz İran'ı ve Suudi Arabistan'ı arasındaki sert çatışmanın nedenlerinden biri de bu tarihsel kültür rekabetidir.

ANADOLU'YA GELMEDEN ÖNCE

Burada İslam'ın Anadolu'daki serüvenini özetlemeden önce kısaca Emevi ve Abbasilere değinmek gerekir. İktidarları zulümle özdeşleştirilen Emevilerde, (II. Ömer dönemi hariç) koyu bir Arapçılık ve Arap'ı tüm milletlerden üstün tutma zihniyeti hakimdir. Keza İslam tarihi literatüründe de Emevilere eleştiriler bu yönden gelmektedir. 750'de Emevileri devirerek başa geçen Abbasiler, bu Arapçılığı nispeten geri plana itmişler ve daha evrensel bir ümmet anlayışını ortaya koymaya çalışmışlardır. Yine Gibb'den hareketle söyleyecek olursak, iktidarlarının ilk yüzyılında coşku ve enerjiyle Abbasi Ailesi, özellikle Halife Harun Reşit'den itibaren başta Yunan Felsefesi olmak üzere dönemin seküler bilimleri üzerine Yunancadan, Süryaniceden ve hatta Farsçadan pek çok çevirinin yapılmasına ön ayak olmuştur. Bu yazımın konusunu oluşturan tartışma da bu dönemin ürünüdür.

https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/ayse-sucu/islam-cografyasinin-tarihsel-olgulari-i-2309783/?utm_source=yazarlar&utm_campaign=diger_yazilar&utm_medium=diger

İslam coğrafyasının tarihsel olguları –II-
2 Nisan 2018

Geçen hafta İslam'ın yeni bir din olarak yayıldığı coğrafyadaki serüvenine, aşağı yukarı miladi sekizinci yüzyıla kadar, yerimiz elverdiği ölçüde değinmiştik. Bu hafta kaldığımız yerden, özellikle de 'güncelleme' meselesini ele alarak konuya devam ediyoruz.

Temel soru, Kur'an'ın güncellenip güncellenemeyeceği, tarihsel olup olmadığı, yani devrin (9. yy başı) terminolojisiyle Kur'an'ın mahlûk (yaratılmış) olup olmadığıdır. Tartışma kısa zamanda devletin din üzerinde kontrolüne dönüşmüş ve adeta reformcu bir çizgi izleyen Halife Me'mun zamanında, yine aynı halifenin elinden Mihne mahkemeleri şeklini almıştır. Bu mahkemeler Kur'an'ı Kerim'in yaratılmış olduğu, haliyle tarihsel olduğu ve yine haliyle güncellenebilir olduğu iddiasını, devlet eliyle dönemin önde gelen ulemasına dayatmıştır. Ancak bu dayatma, başını Ahmet İbn. Hanbel'in çektiği direnişe uzun süre dayanmamış ve halife Mütevekkil zamanında Mihne mahkemeleri ilga edilmiştir. (848 sonunda) Bu noktadan sonra, İslam dünyasında gelenekçi yaklaşım, felsefe ve seküler bilimler karşısında üstün bir konuma geçmiştir.

GELENEK VE FELSEFENİN KAVGASI

Sözün özü İslam coğrafyasında gelenekçi olarak adlandırabileceğimiz ve kendisini Ehli Sünnet olarak tanımlayan ulema, hilafet otoritesi karşısında ağırlığını koymuştur. Başka bir deyişle, artık devlete ve onun gücüne denk bir odak noktası haline gelmişlerdir. Son tahlilde belirtelim ki; felsefe ve eleştirel düşünce, başta Endülüs olmak üzere Sicilya ve Horasan gibi bölgelerde kısıtlı ve bireysel çabalara dayalı da olsa varlığını koruyabilmiş ve iddialarını günümüze kadar taşıyabilmiştir. Öyle ki İslam coğrafyasında seküler bilgi alanında Farabi'nin, İbn-i Sina'nın, Razi'nin, Heysem'in, Harezmi'nin, Biruni'ni, İbn-i Rüşd'ün, İbn-i Hazm'ın hatta Kindi ve Cahız'ın yerini kimse inkar edemez. Fakat dikkat edilmesi gereken, bu isimlerin eserlerinin ve düşüncelerinin hiçbir zaman medrese müfredatına girmemiş olduğu gerçeğidir.

GELENEK FELSEFEYE GALİP GELİYOR

Tam da bu noktada İbn-i Sina'nın karşısında Gazzali'nin tuttuğu mevzi yukardaki iddialarımızı doğrular niteliktedir. Zira Gazzali, İbn-i Sina'yı ve onun ortaya attığı sorgulama temelli felsefeyi (itiraz ettiği üç nokta şunlardır: kıyamet gününde yeniden dirilişin bedenle değil, ruhla olacağı; Tanrının külli şeyleri bilip, cüzi şeyleri bilemeyeceği; dünyanın ezeli olduğu iddiası) ötekileştirerek, büyük bir düşünürü tekfir edebilmiştir. Gazzali'nin filozoflara yazdığı reddiye, İbn-i Rüşd benzer sertlikte bir reddiyeyle cevap vermiştir. İslam düşünce tarihinde "Tutarsızlığın Tutarsızlığı" olarak bilinen bu eser (Gazzali'nin reddiyesinin adı "Filozofların Tutarsızlığı" idi) maalesef aynı alanda etkin bir araç haline gelememiş, gelenekçi ulema tarafından sümen altı edilmiştir. Bu ve benzeri eserlerin (Farabi'nin kitapları gibi) gün yüzüne çıkmaları ise ancak 19. yy'da Avrupalı oryantalistlerin sayesinde olmuştur.

GELELİM SELÇUKLU VE ANADOLU'YA

Türklerin İslam tarihinde önemli roller üstlenmeleri de, aşağı yukarı bahsettiğimiz dönemde Abbasi iktidarına denk gelmiştir. (Miladi 9. yy) Bilindiği üzere İslam'ın kitleselel manada Anadolu'ya girişi, ancak Büyük Selçuklu ile 11.yy'ın başlarında mümkün olabildiği. Gücünün zirvesinde olan Selçuklular, Tuğrul Bey döneminde hilafet merkezi olan Bağdat'ı ellerinde tutuyorlardı. Böylece halifenin kızıyla nikâh kıyan Tuğrul Bey (fakat nikâh Tuğrul Bey'in ölümünden dolayı nihayete erememiştir) hilafet üzerinde de hâkimiyet sahibiydi. 1071'de Malazgirt'te Bizans'a ölümcül bir darbe vuran Sultan Alparslan, Selçuklu'ya bağlı Türkmenlerin Anadolu'ya girişine ön ayak olmuştur.

ANADOLUYU BİR ARADA TUTAN HARÇ

Hemen ardından Anadolu'da, Büyük Selçuklu'ya bağlı birinci Beylikler Dönemi yaşanmıştır. Ancak Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşması, uçlarda gaza edip dine davet eden sayısız Alpler (Zengi Ailesi gibi) aracılığıyla gerçekleşmiştir. Burada ardı arkası kesilmeyen Türkmen göçleri de Anadolu'nun demografik yapısını 12. ve 13. yy boyunca ciddi derecede değiştirmiştir. Dönemin toplumu şekillendiren düşünceleri, Antik Yunanla bağlantısı yadırganamayacak ve "Kendini bil" ülküsü etrafında toplanan bir Anadolu tasavvufudur. Henüz merkezi devlet otoritesinin tesis edilemediği bu

dönemde, mutasavvıfların ortaya koyduğu İslam daveti Anadolu'da Türkmen aşiretlerine bir arada tutan harç olmuştur.

Konya merkezli Anadolu Selçuklu devletinin zayıflaması ve ardından 13. yy'daki Moğol istilasından sonra ortaya çıkan İkinci Beylikler döneminde de benzer, ılımlı, zahirden ziyade batına; yani dıştan ziyade içe yönelik bu tasavvuf anlayışı, Anadolu topraklarında varlığını korumuştur; başka bir deyişle Moğol akınlarının yarattığı toplumsal travmaya karşı tekkelerden halka sirayet eden tasavvuf Anadolu halkı için bir sığınak olmuştur.

https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/ayse-sucu/islam-cografyasinin-tarihsel-olgulari-ii-2324472/?utm_source=yazarlar&utm_campaign=diger_yazilar&utm_medium=diger

İslam coğrafyasının tarihsel olguları –III-
9 Nisan 2018

Geçen hafta, tasavvufun, Anadolu'da henüz merkezi devlet otoritesine sahip olmayan halk için bir sığınak olduğundan bahsetmiştik. Kaldığımız yerden devam edip, akabinde, ihya hareketleriyle devam etmek istiyorum.

Yesevilerle, Tapduklarla, Yunuslarla, Hacı Bektaş Velilerle verilen mücadelenin adı 'Anadolu Aydınlanması'dır. Gazilik, uç beyliği, hudutlarda cihat, ahilik-fütüvvet (ahlak ve gençlik temelli, ticari denilebilecek, fakat fahiş kâr amacı gütmeyen bir teşkilat) gibi temel İslami-tasavvufi kavramlar, bahsettiğimiz dönemin coğrafyası için toplumsal düzeyde harç vazifesi görmüştür. Osmanlı'nın temelleri, Selçuklu döneminde karılan bu harcın içinde yatmaktadır. Eğer İslam'ın çağrısı Trakya'yı aşip Balkanlar'a kadar gittiyse yine bu bize özgü olan harç sayesinde olmuştur; Sarı Saltık gibi uçlarda mücadele eden dedelerimizin menkıbeleri en büyük dayanağımızdır. Osmanlı, 14. 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa'da kurulan ve kendisini hedef alan haçlı ittifaklarına yine bu harç sayesinde karşı koyabilmiştir. Ve yine bu harç sayesinde, imparatorluğun çöktüğü dönemde, Anadolu, emperyalizme direnebilmiştir. Haliyle günümüzde tasavvuf eleştirisi yaparken (ancak holdingleşen, siyasileşen, cemaatleşen, kişisel ve zümresel çıkarlara hizmet eden günümüz tarikatları ile tasavvuf karıştırılmamalı) onun tarihsel işlevini de göz önünde bulundurarak, iki kez düşünmekte fayda var.

İSLAM'DA İHYA HAREKETLERİ

Yazı dizimizin bu bölümünde, İslam'da ihya hareketlerine de kısaca değinmek istiyorum. İhya canlandırma, diriltme ya da arındırma anlamlarına gelir. İslam dünyasında pek çok ihya hareketi örneği vardır. Bilindiği üzere en önde geleni Gazzali'nin "Din İlimlerinin İhyası" eserinde belirtilen unsurlardır. Özü itibarıyla ihya hareketleri, dine sonradan karıştığı düşünülen "uydurma" inanç ve uygulamaların dinden temizlenmesi amacını güder. Sonradan ifadesiyle kast ettiğimiz ise aşağı yukarı İslam'ın ilk üç asrından sonrasındır. Bu üç asırda yaşayan dinin önde gelen isimlerine, yani sahabeye (Peygamberi görenler), tabiine (sahabeyi görüp tabi olanlara), tebeüttabiine (tabiini görüp tabi olanlara) selef (ilkler, önce gelenler) denir. İhya hareketlerinin vurgu yaptığı bu dönemdir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi selef temelli hareketler, bahsettiğimiz dönemden sonra gelen yenilikleri "bid'at" olarak adlandırılırlar. Günümüzde Suudi Arabistan başta olmak üzere, İhvan, İhvan-ı Müslimin ve Mısır Selefiliği gibi hareketlerin dayanak noktası burasıdır.

OSMANLI'DA İHYA

Benzer bir hareket Osmanlı Devleti'nde, Kadızadeliler adıyla 17. YY'da hâkim dini düşünce olmuştur. İlham kaynağı, inanç, ahlak, toplumsal bozuklukların düzeltilmesi ve Kur'an ve Sünnetin takip edilmesi meseleleri üzerine yazan Mehmet Birgivi'dir (ö. 1573) Birgivi, tevil içeren Kur'an yorumlarına ve felsefeye savaş açmış olan İbn-i Teymiye'nin fikirlerinden etkilenmiştir; "Tarikat-ül Muhammediyye" eserinde bid'atlere karşı çıkmıştır. Kadızadeliler üzerinde etkili olan bir diğer isim de Osmanlı Şeyhülislam'ı Ebu Suud Efendi'dir (ö. 1574). Örneğin, Ebu Suud, Mevlevilerin sema ayinlerini bid'at sayarak yasaklamış, sema ve deveran yapanları sapkın ilan etmiş, onların katlini vacip görmüştür. Diğer taraftan Birgivi ile Ebu Suud arasında fikri tartışmaların var olduğunu da söylemeden geçmeyelim.

TAASSUP DÖNEMİ

Hareketin kurucusu Kadızade Mehmet Efendi ise, İstanbul'da Süleymaniye ve Ayasofya camilerinde verdiği vaazlarla tanınmıştır. Hareketi tesis ederken temel amacı Alevi- Bektaşî nüfuzu altında olan Yeniçeri ocaklarını tekrar kontrol altına alabilmektir. Bu amacın ana motivasyonu, Sultan II. Osman'ın, 1622 de, yeniçerilerin çıkardığı bir isyan sonucunda katledilmesidir. Kadızade Mehmet Efendi'ye göre kültürün pek çok ögesi yasaklanmalıdır; başta mezar ziyareti bid'at kabilinden bir dini uygulamadır. Sultan IV. Murat döneminde İstanbul'da (bunları çok tükettiği düşünülen yeniçerinin kontrol altına alınması için) alkol, tütün ve kahvenin yasaklanmasında Kadızadelilerin payı büyüktür. Halil İnalcık bu yılları “katı bir tutuculuğun üstün geldiği bir dönem” olarak tanımlar. Ancak hareket Osmanlı topraklarında yüzyıllardır var olan ve oldukça kökleşmiş sufi tarikatları karşısında uzun süre tutunamaz. 1683'teki II. Viyana kuşatmasının başarısızlığından sonra İstanbul'daki sufi referanslı rakipleri tarafından adım adım bertaraf edilirler. Tarihsel detaylara çok boğulmaksızın söylenebilecek söz, Osmanlı dünyasının içine yönelik bu ihya hareketinin devlet ve reaya adına çekişmeli ve sıkıntılı bir dönem olduğudur. Öyle ki Anadolu tasavvufu, özgün şahsiyetini “terbiye” etmeye çalışan bu kiliseleşme hareketi karşısında kendini koruma ihtiyacı hissetmiştir.

https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/ayse-sucu/islam-cografyasinin-tarihsel-olgulari-iii-2338440/?utm_source=yazarlar&utm_campaign=diger_yazilar&utm_medium=diger

İslam coğrafyasının tarihsel olguları –IV-
16 Nisan 2018

Geçen hafta Osmanlı'da, Kadızadelilerin estirdiği “katı tutuculuğa” değinmiş, bu kilise hareketi karşısında tasavvufun kendini koruma ihtiyacı hissettiğine vurgu yapmıştık. Devam edelim; Anadolu'da Mevlevilik ve Alevi- Bektaşîlik olduğu gibi, farklı mezhep ve meşrepler de vardı; ancak büyük çoğunluk kendini tarikat ya da mezhep üzerinden tanımlamazdı, sorulduğunda onlar kısaca Müslüman'dı. Kaldı ki; Arabistan'da 18. Yüzyıl'da doğan bir başka ihya ve tasfiye hareketi Vehhabilik'in, 250 yıldır İslam dünyasında çıkardığı fitne ve kargaşa ortadadır. Demem o ki, İslam dünyasında ihya, tecdit, iyiliği emretme, kötülüğü nehyetme gibi kavramları ortaya koyarken sert ve çatışmacı bir yaklaşım sergilemek, bu yaşayan halklara ve inanç gruplarına eziyetle sonuçlanmaktadır. Ayrıca günümüzde, vergi veren vatandaşlar olarak insanların artık farklı inançları ve aynı inanç içindeki farklı düşünceleri ifade etme özgürlüğü vardır, olmalıdır; inanç özgürlüğü ve demokratik anlayış bunu gerektirir. Dinde zorlama yoktur.

DİN SİYASİ ARAÇ OLMAMALI

Devlet, inançlar üzerinde koruyuculuk iddiasında da bulunmamalıdır. Zira bunun tarihsel sonuçları, acı gerçekler olarak karşımızda durmaktadır. 1572'deki Aziz Bartolomeus Katliamı (bu katliamdan, Roma'daki Papa, Katolik dünyası adına büyük bir mutluluk duymuştur; zira onun için ölenler insan değil, dinsiz Protestanlardır!), 16. ve 17. yüzyıldaki Osmanlı-Safevi savaşları ve Anadolu'da Sünni-Şii çekişmesinin yarattığı kıyımlar; ya da çok daha eskilerden, Emevi döneminde, Haccac ve İbn Kuteybe'nin (Talkan ve Curcan meseleleri) askeri faaliyetleri, ya da Roma'nın Hristiyanları tam üç asır boyunca kovuşturması ve arenalarda düzenlenen eğlencelik seyirlerde onları acımasızca aslanlara yem etmesi; ya da insanlığın en büyük ayıplarından biri olan II. Dünya Savaşı'nda Nazi ideolojisine yenik düşmüş Almanların, Yahudi soykırımı, bunun hafızalardan silinmez örnekleridir.

KATI FIKİHÇİ ANLAYIŞ

Tüm bunları göz önünde bulundurarak söyleyelim ki; (özellikle Hanbeli fıkhı temelli) katı bir İslam anlayışının Anadolu'da barınması mümkün olmamıştır. Çünkü Anadolu, Alevilerden Ortodoks Rumuna, hatta çeşitli Ermeni kiliseleri de dâhil olmak üzere, bünyesinde barındırdığı Yahudi cemaatlerine kadar, birlikte, yetmiş iki milletten insana ve pek çok inanca ev sahipliği yapmıştır ve yapmaktadır. Böyle bir çerçeve içinde Osmanlıların da oldukça esnek bir fıkıh ekolü olan Hanefi fıkhını tercih etmeleri herhalde rastlantı değildir. Kaldı ki, imparatorluk topraklarında, diğer milletlerin ve fıkıh ekollerinin de hukuki temsilcileri her daim mevcuttu.

İNANÇ BİREYE AİTTİR

Yukarıda kabaca özetlediğimiz bu tarihsel çerçeve, günümüzde, “bid'at”lerin temizlenmesi, dinde reform, ya da dinin güncellenmesi gibi asırlık meselelerin çözümlerinin, belirttiğimiz bu olgular

karşısında pek de kolay olmadığını, meselenin siyasi çıkarlar için ucuz ve popülist söylemlere yem edilmemesi gerektiğini belirtelim. Bize göre ötekileştirici, din ve inançtan dışlayıcı yaklaşımlar yerine, tarihsel olguları göz önüne alarak, ortaya çıkmış yeni sorunları değerlendirerek ve özgürlükler mefhumunu da gözeterek yeni fikirlerin İslam coğrafyasında tartışmaya açılması önemlidir. Tekrar belirtelim ki; detaylara takılıp büyük resmi gözden kaçırmak, 21. Yüzyıl dünyasında, sadece İslam için değil, diğer pek çok inanç için de yıkıcı olacaktır. İnanıyoruz ki, kendini Müslüman olarak tanımlayan insanların geleneklerinden gelen kandil gibi ritüelleri gönüllerince kutlamalarında, mevlüt okumalarında, ramazan eğlencelerine katılmalarında ve hatta Ramazan Bayramı'na Şeker Bayramı demelerinde beis yoktur. Toplumsal alanda başka pek çok çelişki ve aymazlık ayyuka çıkmışken, bunlarda beis görmek ve ötekileştirmek dine öyle veya böyle mesafeli olanları daha da uzaklaştıracaktır. Son tahlilde, önemli olan başkasının ona dayattığı tanım değil, aksine bireyin kendini nasıl tanımladığıdır. Yine önemli olan kabul ettiği bu kimlik çerçevesi içinde yaratıcısıyla, hiçbir aracı olmaksızın kurduğu bağıdır.

MESELENİN ÖZÜ

Son dört haftadır “İslam Coğrafyasının Tarihsel Olguları” başlığıyla kaleme aldıklarımız çözüm önerisinden ziyade sorun tespitleridir. Çözüm ise ortadır; Amerika'yı yeniden keşfetmenin manası yok. Modern ulus devlet, uluslararası hukuk, insan hakları ve demokrasi gibi modernitenin son beş asırdır ortaya koyduğu kavramlar, tarihin, insanlığın ve ulusların sırtına yüklediği bagajdan insani bir şekilde kurtulmanın ve dünyayı gelecek nesillere daha geniş özgürlüklerle teslim etmenin yolunu bize göstermektedir.

<https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/ayse-sucu/islam-cografyasinin-tarihsel-olgulari-iv-2352199/>